

„Wychowanie w Rodzinie” t. XVI (2/2017)

nadesłany: 18.04.2016 r. – przyjęty: 16.05.2017 r.

Anna WOLPIUK-OCHOCIŃSKA*

Retrospektywna ocena postaw rodzicielskich młodzieży w perspektywie jej dobrostanu psychicznego

Parental attitudes and adolescents' psychological well-being

Streszczenie

W s t ę p: Człowiek w swojej rodzinie odnajduje najbardziej sprzyjające środowisko dla swojego rozwoju i z chwilą usamodzielnienia czerpie z niej niepowtarzalne i niezbędne wartości. Rodzina, budując samoocenę dziecka, kształtując postawy wobec świata, wpływa również pośrednio i bezpośrednio na dobrostan człowieka. Dobrostan psychiczny jest uwarunkowany czynnikami zewnętrznymi, właściwościami osobowości oraz ich interakcją. Jednym z tych czynników zewnętrznych, warunkujących zadowolenie jednostki, wydają się postawy rodzicielskie, które są przedmiotem badań przedstawionych w niniejszym artykule. **M e t o d y i g r u p a b a d a n a:** W badaniach wzięło udział 511 uczniów szkół średnich w wieku 16–19 lat. Zastosowano metody: Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców Plopy, Skala SLSS Huebnera, Kwestionariusz LOT-R M. Scheiera, Carvera, Bridgesa, Skala DS14 Ogińskiej-Bulik, Juczyńskiego, Denolleta. **W y n i k i i w n i o s k i:** Związek postaw rodzicielskich z wymiarami dobrostanu istnieje, aczkolwiek jego siła jest niska. Postawy rodzicielskie, szczególnie postawa akceptacji rodzicielskiej, mają wpływ na poziom zadowolenia z życia, optymizmu życiowego, a także hamowania społecznego i negatyw-

---

* e-mail: awolpiuk@ur.edu.pl

Zakład Psychologii, Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Rzeszowski, ul. ks. J. Jałowego 24, 35-010 Rzeszów, Polska.

nej emocjonalności. Chłopcy i dziewczęta oczekują innych postaw rodzicielskich w stosunku do siebie, żeby czuć się szczęśliwymi.

Słowa kluczowe: dobrostan psychiczny, postawy rodzicielskie, zadowolenie z życia, optymizm życiowy, negatywna emocjonalność, osobowość typu D.

Abstract

I n t r o d u c t i o n: Children find in a family the most favourable environment for their development. Family builds the child's self-esteem and shapes attitudes towards the world and also impacts directly and indirectly on human well-being. Psychological well-being is dependent on external factors, personality characteristics and their interaction. Parental attitudes seem to be a one of these external factors determining satisfaction with life and they are the topic of the article. **M e t h o d s a n d s t u d y g r o u p:** The study involved 511 high school students aged 16–19 years. We used methods: Parental Attitudes Retrospective Assessment Questionnaire by Plopa, Huebner SLSS Scale, Scheier, Carver, Bridges' LOT-R Questionnaire, Scale DS14 by Ogin-ska-Bulik, Juczyński, Denollet. **R e s u l t s a n d c o n c l u s i o n s:** There is a correlation between parental attitudes and psychological well-being, although its strength is low. Parental attitudes, especially parental acceptance influences on the level of life satisfaction, optimism and negative emotionality. Boys and girls expect other parental attitudes to feel happy.

Keywords: psychological well-being, parental attitudes, satisfaction with life, life optimism, negative emotionality, D type personality.

Wprowadzenie

Mimo intensywnych przemian społecznych i kulturowych w Polsce, i na świecie, rodzina pozostaje głównym fundamentem funkcjonowania społeczeństwa, i podstawowym miejscem wspierania rozwoju dziecka. Rodzina zaczyna swoje oddziaływania od pierwszych dni życia dziecka. Co więcej, rola rodziny jako środowiska wychowawczego nie ogranicza się tylko do wczesnych lat życia dziecka, a także nie kończy się wtedy, gdy dziecko jest już samodzielne i jest w stanie założyć własną rodzinę. Człowiek w swojej rodzinie odnajduje najbardziej sprzyjające środowisko dla swojego rozwoju i z chwilą usamodzielnienia czerpie z niej niepowtarzalne i niezbędne wartości. Rodzina jest bowiem źródłem życia, a także szkołą miłości w takim stopniu, że trudno sobie wyobrazić bez niej ludzkie życie¹. Świat życia rodzinnego otacza człowieka i trwa przez całe jej życie². Rodzina jest także środowiskiem realizacji społecznej natury

¹ A. Przygoda, *Mechanizmy socjalizacji w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy” 2011, nr 1(1), s. 109–118.

² G. Cęcelek, *RODZINA – jej przemiany oraz zagrożenia i problemy wychowawcze*, „Mazowieckie Studia Humanistyczne” 2005, nr 11, s. 239–249.

człowieka. Socjalizacja w rodzinie polega między innymi na wprowadzeniu w życie poprzez uczenie się zachowań, pełnienie ról społecznie akceptowanych i rozwój postaw społecznych. To, w jaki sposób rodzina, a szczególnie rodzice, oddziałuje na dziecko w trakcie życia, przekłada się na jego ogólne funkcjonowanie w świecie.

Postawy, jakie rodzice przejawiają wobec swoich potomków, mają trwałe konsekwencje dla funkcjonowania dzieci nie tylko w dzieciństwie, ale też w okresie adolescencji i życiu dorosłym – przekładają się na ich relacje interpersonalne jako dorosłych³, a także wiążą się z kształtowaniem pozytywnych lub negatywnych zachowań⁴, w tym prozdrowotnych⁵. Dziecko, które jest otaczane miłością, akceptacją, któremu poświęcany jest czas i uwaga, ale bez nadmiernej opiekuńczości, a z zachęcaniem do rozwijania własnej niezależności, ma możliwość budowania akceptacji siebie i swojego ciała, rozwijania zaufania do siebie i własnych możliwości, a także uczenia się otwartości na potrzeby innych ludzi. Prawidłowe postawy rodzicielskie stwarzają odpowiednie warunki do intelektualnego, emocjonalnego i społecznego rozwoju dziecka⁶, a to z kolei w konsekwencji prowadzi do zadowolenia z życia i poczucia dobrostanu psychicznego.

Szczęście, dobrostan psychiczny, satysfakcja z życia to pojęcia coraz częściej pojawiające się zarówno w literaturze naukowej, jak i popularnonaukowej. Początkowo analizy badaczy osadzały się na dyskusowaniu poszczególnych wymiarów samopoczucia. Z czasem zaczęto się skupiać na ogólnym dobrostanie psychicznym, rozumianym jako optymalny poziom funkcjonowania psychicznego⁷ czy przekonanie (zarówno poznawcze, jak i emocjonalne) o tym, że życie jest satysfakcjonujące i szczęśliwe⁸. Ed Diener⁹ wyróżnił trzy obszary definiowania zadowolenia życiowego czy szczęścia. Pierwsza kategoria obejmuje definicje, które przyjmują za kryterium szczęścia jakąś zewnętrzną wartość czy

³ A. Malina, *Styl przywiązania młodych kobiet a ich satysfakcja z życia w różnych fazach rozwoju rodziny*, „Psychologia Rozwojowa” 2011, t. 16, nr 1, s. 41–55; M. Jankowska, *Postawy rodzicielskie ojca a styl przywiązaniowy w dorosłych relacjach córki*, „Journal of Chemical Information and Modeling” 2013, nr 53, s. 1689–1699.

⁴ E. Thomson, Th.L. Hanson i S. McLanahan, *Family structure and child well-being: Economic resources versus parental behaviors*, „Social Forces” 1994, nr 73, s. 221–242.

⁵ B. Witkowska, *Percepcja postaw rodzicielskich a poziom samooceny dziewcząt z anoreksją psychiczną (Perception of parental attitudes and the level of female adolescents)*, „Psychiatria Polska” 2013, nr 74(3), s. 397–409; M. Szymańska-Pytlińska i F. Szumski, *Rola rodziców w etiologii przestępczości seksualnej*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, t. 13, nr 1, s. 121–141.

⁶ M. Ryś, *Kształtowanie się poczucia własnej wartości i relacji z innymi w różnych systemach rodzinnych*, „Kwartalnik Naukowy” 2011, nr 2(6).

⁷ K.W. Springer i R.M. Hauser, *An assessment of the construct validity of Ryff's Scales of Psychological Well-Being: Method, mode, and measurement effects*, „Social Science Research” 2006, nr 35, s. 1080–1102.

⁸ A. Zalewska, *System wartościowania a zadowolenie z życia pracowników w nowym miejscu pracy*, „Przegląd Psychologiczny” 2002, nr 45.

⁹ E. Diener, *Subjective well-being*, „Psychological Bulletin” 1984, nr 95, s. 542–575.

normatywny standard, w stosunku do którego jest oceniane życie ludzkie. Drugi obszar definicji ujmuje satysfakcję jako wynik indywidualnego, subiektywnego wartościowania własnego życia. Trzecia grupa definicji natomiast ujmuje zadowolenie jako wynik przewagi pozytywnego afektu nad afektem negatywnym.

W psychologii funkcjonują dwa szerokie nurty badające dobrostan psychiczny. Jednym z nich jest ujęcie hedonistyczne, które utożsamia niejako dobrostan z uczuciem przyjemności, dobrego samopoczucia czy satysfakcji. Często jest on wówczas operacjonalizowany w formie poziomu zadowolenia czy równowagi pomiędzy dodatnimi i ujemnymi aspektami życia¹⁰. Drugie podejście zakłada perspektywę eudajmoniczną zawierającą ocenę, jak dobrze ludzie żyją w relacji do ich prawdziwego ja, w jakim stopniu dążą do realizacji preferowanych wartości. W tym ujęciu życie człowieka polega na rozwoju osobistym i afirmacji wartościowych elementów życia¹¹.

W wielu opracowaniach na temat subiektywnego dobrostanu psychicznego, w ujęciu hedonistycznym można zidentyfikować przynajmniej trzy niezależne obszary badań. Dotyczą one pozytywnego afektu, negatywnego afektu i satysfakcji z życia¹². Dwa pierwsze wymiary dotyczą aspektu emocjonalnego stanu jednostki, trzeci odnosi się do poznawczego osądu człowieka. Zarówno afekt pozytywny, jak i satysfakcja nie stoją w opozycji do afektu negatywnego, lecz stanowią niezależne współistniejące wymiary, opisujące indywidualny dobrostan jednostki¹³. Satysfakcja z życia wydaje się wymiarem najmniej nasyconym aspektem emocjonalnym. W ostatnich czasach coraz bardziej podkreśla się znaczenie emocji pozytywnych, które w sytuacjach trudnych mogą mobilizować do działania i ukierunkowywać. Warto więc, holistycznie ujmując wymiar dobrostanu, oprócz badania zadowolenia z życia, ująć również wymiary wspomnianego afektu pozytywnego i negatywnego, choć jednocześnie badania wskazują, że wymiar zadowolenia z życia zdaje się bardziej stabilnym wymiarem dobrostanu aniżeli aspekty afektywne¹⁴. W tym ujęciu można więc powiedzieć, że szeroko rozumiany dobrostan psychiczny będzie wiązał się z subiektywnym poczuciem osoby, że jej życie jest zadowalające i przewagą emocjonalności pozytywnej nad negatywną.

O pozytywnej i negatywnej emocjonalności w dużej mierze decydują cechy osobowości¹⁵. I tak jednym z głównych wyznaczników osobowości typu A jest

¹⁰ C.D. Ryff, *Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1989, nr 57, s. 1069–1081.

¹¹ D. Krok, *Nadzieja jako predyktor wymiarów dobrostanu psychicznego*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2013, nr 18, s. 157–172.

¹² W. Arrindell, J. Heesink, J. Feij, *The Satisfaction with Life Scale (SWLS): Appraisal with 1 700 healthy young adults in The Netherlands*, „Personality and Individual Differences” 1999, nr 26, s. 815–826.

¹³ E. Diener i in., *The satisfaction with life scale*, „Journal of Personality Assessment” 1985, nr 49, s. 71–75.

¹⁴ C.D. Ryff, *Happiness...*, dz. cyt.

¹⁵ O.P. John i S. Srivastava, *The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives*, „Handbook of personality: Theory and research” 1999, nr 2, s. 102–138; P.T. Co-

wrogość, agresja i niechęć wobec otoczenia. Człowiek o osobowości typu B jest osobą cierpliwą, optymistyczną, uważną, nastawioną na współpracę nie rywalizację, bardziej poddaje się prądowi życia niż walce o osiągnięcia. Potrafi panować nad emocjami. Osoba o osobowości typu C, dla odmiany, nie jest zdolna do zachowań agresywnych, charakteryzuje się cierpliwością, chęcią współpracy i tendencją do ukrywania negatywnych emocji (zwłaszcza gniewu) oraz uległością wobec zewnętrznych autorytetów. Taki wzorzec zachowania prowadzi do braku wiary we własne możliwości, poczucia bezradności, beznadziejności czy pesymizmu życiowego i utraty chęci do życia¹⁶. Z kolei tzw. osobowość typu D wiąże się ze względnie stałymi cechami w postaci negatywnej emocjonalności (*negative affectivity*) oraz hamowania społecznego (*social inhibition*). Negatywna emocjonalność wyraża się w skłonności do przeżywania silnych emocji o charakterze negatywnym, takich jak lęk, gniew, irytacja czy wrogość. Hamowanie społeczne natomiast wiąże się z tendencją do świadomego powstrzymywania się od wyrażania emocji negatywnych i zachowań będących konsekwencją odczuwania tychże emocji. Powstrzymywanie się od okazywania emocji dotyczy głównie sytuacji społecznych, przede wszystkim z lęku przed byciem odrzuconym przez innych i dezaprobatą¹⁷. Osoby o tym typie osobowości pesymistycznie patrzą na świat, czują się nieszczęśliwe, mają tendencję do obwiniania się i niskie poczucie bezpieczeństwa. Każdy z wymienionych typów osobowości związanych ze specyficzną emocjonalnością w inny sposób przeżywa otaczający świat i w konsekwencji odmiennie ocenia jakość swego funkcjonowania w nim.

Podsumowując, można powiedzieć, że dobrostan psychiczny jest pojęciem szerokim i jako taki jest uwarunkowany czynnikami zewnętrznymi, właściwościami osobowości oraz ich interakcją¹⁸. Jednym z czynników zewnętrznych, warunkujących zadowolenie jednostki, wydają się postawy rodzicielskie, które są przedmiotem badań przedstawionych w dalszej części artykułu.

---

sta i R.R. McCrae, *Professional manual: revised NEO personality inventory (NEO-PI-R) and NEO five-factor inventory (NEO-FFI)*, „Odessa FL Psychological Assessment Resources” 1992, nr 3, s. 101; T. Jankowski i in., *Przydatność inwentarza NEO-PI-R w diagnozie indywidualnej*, [w:] J. Siuta (red.), *Diagnoza osobowości. Inwentarz NEO-PI-R w teorii i praktyce*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2009, s. 113–154.

¹⁶ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Osobowość – stres a zdrowie*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.

¹⁷ N. Ogińska-Bulik i I. Langer, *Osobowość typu D i strategie radzenia sobie ze stresem a nasilenie objawów PTSD w grupie strażaków*, „Medycyna Pracy” 2007, nr 58, s. 307–316; N. Ogińska-Bulik i Z. Juczyński, *Właściwości osobowości sprzyjające chorobom somatycznym – rola typu D*, „Psychoonkologia” 2008, nr 12, s. 7–13.

¹⁸ M. Finogenow, *Psychologiczne uwarunkowania zadowolenia z życia w wieku emerytalnym – wyniki modelowania równań strukturalnych*, „Polskie For” 2008, nr 13, s. 82–95; A. Zalewska, *Dwa światy: emocjonalne i poznawcze oceny jakości życia i ich uwarunkowania u osób o wysokiej i niskiej reaktywności*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa 2003.

Metody i grupa badana

W badaniach wzięło udział 511 uczniów szkół średnich z województwa podkarpackiego i podlaskiego w wieku 16–19 lat (4 osoby nie podały swego miejsca zamieszkania), z czego niecałe 30 procent stanowiły dziewczęta. Średnia wieku dla chłopców wynosiła 17,18 lat (odchylenie standardowe 1,02), a dla dziewcząt 17,01 lat (odchylenie standardowe 0,82). Obie grupy nie różniły się istotnie statystycznie pod względem wieku ($p = 0,059$).

Tabela 1. Struktura badanej grupy z uwzględnieniem płci i miejsca zamieszkania badanych

Płeć		Miejsce zamieszkania				Ogółem
		Wieś	Miasto do 50 tys.	Miasto do 100 tys.	Miasto pow. 100 tys.	
Kobieta	N	73	23	2	48	146
	%	14,4%	4,5%	,4%	9,5%	28,8%
Mężczyzna	N	112	42	18	189	361
	%	22,1%	8,3%	3,6%	37,3%	71,2%
Ogółem	N	185	65	20	237	507
	%	36,5%	12,8%	3,9%	46,7%	100,0%

Źródło: Opracowanie własne

Table 1. Structure of surveyed group in reference to the sex and place of living

Sex		Place of residence				Total
		Village	City of up to 50k	City of up to 100k	City of over 100k	
Woman	N	73	23	2	48	146
	%	14.4%	4.5%	.4%	9.5%	28.8%
Man	N	112	42	18	189	361
	%	22.1%	8.3%	3.6%	37.3%	71.2%
Total	N	185	65	20	237	507
	%	36.5%	12.8%	3.9%	46.7%	100.0%

Source: Own study.

Najbardziej liczną grupą byli uczniowie pochodzący z dużego miasta (w tym przypadku były to osoby z Rzeszowa i Białegostoku), najmniej liczną grupą były osoby zamieszkujące średnie miasto. W zakresie płci badanych wyraźnie dominowała grupa chłopców – różnice w liczebnościach grup były znaczące statystycznie ($\chi^2 = 23,51$, $p < 0,000$).

Celem badań było znalezienie odpowiedzi na pytanie: Czy postawy rodzicielskie wpływają na poziom dobrostanu psychicznego badanej młodzieży?

Dobrostan psychiczny został zoperacjonalizowany w postaci:

- satysfakcji z życia dla wymiaru poznawczego dobrostanu,
- dyspozycyjnego optymizmu jako wymiaru pozytywnej emocjonalności i
- osobowości typu D w postaci negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego dla wymiaru negatywnego afektu.

W niniejszych badaniach zastosowano następujące metody badawcze:

- Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy¹⁹;
- Skalę SLSS (Student's Life Satisfaction Scale) E. Huebnera²⁰;
- Kwestionariusz Orientacji Życiowej LOT-R M. Scheiera, C. Carvera i M. Bridgesa²¹;
- Skalę do pomiaru typu D-DS14 N. Ogińskiej-Bulik, Z. Juczyńskiego i J. Denollet²².

Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców M. Plopy składa się z 75 stwierdzeń podzielonych na 5 podskal. Konstrukcja kwestionariusza została oparta na założeniach teoretycznych, potwierdzających zasadność wyodrębniania sześciu wymiarów opisujących relacje między rodzicem a dzieckiem²³. Są to takie wymiary, jak: Akceptacja/Odrzucenie, Autonomia, Niekonsekwencja, Nadmierne Ochranianie i Nadmierne Wymaganie. W badaniach zastosowano również Skalę E. Huebnera SLSS (Student's Life Satisfaction Scale)²⁴ do badania satysfakcji z życia. SLSS jest siedmioitemowym narzędziem typu self-raport, w którym na skali sześciostopniowej (0–5 pkt) osoby określają, w jakim stopniu zgadzają się z podanymi stwierdzeniami – od zdecydowanie nie zgadzam się do zdecydowanie zgadzam się. Kolejnym narzędziem wykorzystanym w badaniach był Test orientacji życiowej – LOT-R autorstwa M. Scheiera, C. Carvera i M. Bridgesa w polskiej adaptacji Z. Juczyńskiego i R. Poprawy²⁵, badający tzw. dyspozycyjny optymizm, „[...] rozumiany jako cecha dyspozycyjna, wyrażająca zgeneralizowane oczekiwanie pozytywnych zdarzeń”. Test składa się z 10 twierdzeń, z czego sześć z nich ma wartość diagnostyczną – trzy stwierdzenia są sformułowane pozytywnie, a trzy – negatywnie.

¹⁹ M. Plopa, *Kwestionariusz retrospektywnej oceny postaw rodziców (KROPR)*. Podręcznik, Vizja Press & IT, Warszawa 2008.

²⁰ E.S. Huebner, *Initial development of the Student's Life Satisfaction Scale*, „School Psychology International” 1991, nr 12, s. 231–240; R. Gilman i E.S. Huebner, *Review of life satisfaction measures for adolescents*, „Behaviour Change” 2000, nr 17, s. 178–195.

²¹ Z. Juczyński, *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa 2011.

²² Z. Juczyński i N. Ogińska-Bulik, *Narzędzia pomiaru stresu i radzenia sobie ze stresem*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa 2012.

²³ M. Plopa, *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej, Elbląg 2004.

²⁴ E.S. Huebner, *Initial development...*, dz. cyt.

²⁵ Z. Juczyński, *Narzędzia pomiaru w promocji...*, dz. cyt., s. 61.

LOT-R jest rzetelnym narzędziem, zgodność wewnętrzną mierzona alfa Cronbacha wyniosła 0,76. Wyniki oscylujące w okolicy 1–4 stena traktuje się jako niskie, wskazujące na skłonność do pesymizmu. Z kolei, wyniki w granicach 7–10 stena traktowane są jako wysokie i wskazują na nastawienie optymistyczne. Skala DS-14 do pomiaru osobowości typu D, której autorami są Ogińska-Bulik, Juczyński i Denollet²⁶, jest narzędziem samoopisu. Zawiera 14 stwierdzeń, z których 7 dotyczy skłonności do przeżywania różnych negatywnych emocji (lęk, gniew, zamartwianie się, irytacja, depresja) i 7 – tendencji do powstrzymywania się od wyrażania tych emocji, głównie w sytuacjach społecznych. Osoby badane są proszone o ocenę swojej osobowości na 5-stopniowej skali od 0 (nie) do 4 (tak). Oddzielnie oblicza się sumę wyników dla negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego. Następnie wyniki surowe przelicza się na jednostki standaryzowane w skali stenowej. Zaliczenie osoby do typu D wymaga uzyskania przez nią w obydwu wymiarach wyników powyżej 6 stena. Wartości psychometryczne skali są zadowalające.

Wyniki badań własnych i omówienie

Badani uczniowie zostali porównani pod względem oceny postaw swoich rodziców. Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy bardzo podobnie z perspektywy czasu oceniali zachowania rodzicielskie, co przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Retrospektywna ocena postaw rodzicielskich w grupach uczniów obu płci

Płeć		N	Średnia	Odchylenie standardowe	t	Istotność (dwustronna)
Matka akceptacja	Kobieta	145	38,2690	7,63786	1,062	,289
	Mężczyzna	333	37,4505	7,78948		
Matka wymaganie	Kobieta	145	29,2414	7,69043	-3,153	,002
	Mężczyzna	323	31,5418	7,11795		
Matka autonomia	Kobieta	144	36,3889	6,41143	,472	,637
	Mężczyzna	318	36,0723	6,78729		
Matka niekonsekwencja	Kobieta	145	27,9379	8,36097	-3,168	,002
	Mężczyzna	322	30,5155	7,61381		
Matka ochranianie	Kobieta	144	33,7639	7,50570	-,767	,444
	Mężczyzna	321	34,2991	6,69825		
Ojciec akceptacja	Kobieta	129	34,4961	7,34754	1,488	,138
	Mężczyzna	283	33,3498	7,20873		

²⁶ Z. Juczyński i N. Ogińska-Bulik, *Narzędzia pomiaru stresu...*, dz. cyt.

Ojciec wymaganie	Kobieta	134	29,9179	7,48336	-3,266	,001
	Mężczyzna	288	32,3368	6,88945		
Ojciec autonomia	Kobieta	135	35,9630	6,40360	2,008	,045
	Mężczyzna	287	34,5679	6,77212		
Ojciec niekonsekwencja	Kobieta	135	28,6741	8,51586	-3,442	,001
	Mężczyzna	287	31,6028	7,31956		
Ojciec ochranianie	Kobieta	134	31,7612	7,11366	,079	,937
	Mężczyzna	286	31,7028	7,05560		

Źródło: Opracowanie własne.

Table 2. Parental attitudes in both sexes groups

Sex		N	Average	Standard variation	t	Significance (bilateral)
Mother acceptance	Women	145	38.2690	7.63786	1.062	.289
	Man	333	37.4505	7.78948		
Mother demand	Women	145	29.2414	7.69043	-3.153	.002
	Man	323	31.5418	7.11795		
Mother autonomy	Women	144	36.3889	6.41143	.472	.637
	Man	318	36.0723	6.78729		
Mother inconsistency	Women	145	27.9379	8.36097	-3.168	.002
	Man	322	30.5155	7.61381		
Mother protection	Women	144	33.7639	7.50570	-.767	.444
	Man	321	34.2991	6.69825		
Father acceptance	Women	129	34.4961	7.34754	1.488	.138
	Man	283	33.3498	7.20873		
Father demand	Women	134	29.9179	7.48336	-3.266	.001
	Man	288	32.3368	6.88945		
Father autonomy	Women	135	35.9630	6.40360	2.008	.045
	Man	287	34.5679	6.77212		
Father inconsistency	Women	135	28.6741	8.51586	-3.442	.001
	Man	287	31.6028	7.31956		
Father protection	Women	134	31.7612	7.11366	.079	.937
	Man	286	31.7028	7.05560		

Source: Own study.

Przedstawione w tabeli 2. wyniki, opisujące postawy rodziców, znalazły się na poziomie przeciętnym między 5 a 6 stenem. Uczniowie oceniali swoich ro-

dziców jako stawiających adekwatne wymagania, stosunkowo konsekwentnych w swych zachowaniach, a jednocześnie racjonalnie ochraniających przed nadmiernym narażaniem się na niebezpieczeństwo. W wymiarze postawy ochraniającej i akceptującej dzieci oceniały na wyższym poziomie zachowania matki.

W zakresie postaw rodzicielskich zauważalne są istotne statystycznie różnice pomiędzy chłopcami i dziewczętami w zakresie postawy wymagającej i niekonsekwencji obojga rodziców. Okazuje się, że zarówno matka, jak i ojciec więcej wymagają od swoich dorastających synów, a jednocześnie ich postawy wobec synów są mniej konsekwentne, nacechowane brakiem spójności i pewną nerwowością zachowań. Co więcej, dziewczęta oceniają ojca jako rodzica, który udziela im więcej autonomii w porównaniu z chłopcami.

Tabela 3. Różnice pomiędzy badanymi dziewczętami i chłopcami w zakresie poszczególnych wymiarów dobrostanu psychicznego

Płeć		N	Średnia	Odchylenie standardowe	t	Istotność (dwustronna)
Ogólna satysfakcja z życia	Kobieta	143	22,82	6,942	-1,123	,262
	Mężczyzna	358	23,56	6,587		
Orientacja życiowa	Kobieta	144	13,07	3,947	-1,068	,286
	Mężczyzna	339	13,48	3,881		
Negatywna emocjonalność	Kobieta	144	14,0069	5,53753	1,372	,046
	Mężczyzna	347	12,6801	6,01719		
Zahamowanie społeczne	Kobieta	144	12,1806	5,73012	,461	,645
	Mężczyzna	349	11,9198	5,71240		

Źródło: Opracowanie własne.

Table 3. Level of psychological well-being factors for surveyed boys and girls

Sex		N	Average	Standard variation	t	Significance (bilateral)
General life satisfaction	Women	143	22.82	6.942	-1.123	.262
	Man	358	23.56	6.587		
Life orientation	Women	144	13.07	3.947	-1.068	.286
	Man	339	13.48	3.881		
Negative emotionality	Women	144	14.0069	5.53753	1.372	.046
	Man	347	12.6801	6.01719		
Social inhibition	Women	144	12.1806	5.73012	.461	.645
	Man	349	11.9198	5.71240		

Source: Own study.

W zakresie satysfakcji życiowej badani są generalnie zadowoleni ze swego życia – ich wyniki mieszczą się w granicach wyników przeciętnych²⁷. Oceniają oni swoje życie pozytywnie, są zadowoleni z tego, co mają i co otrzymują od życia. W tym przypadku nie pojawiają się różnice międzypłciowe, istotne na poziomie statystycznym.

W zakresie dyspozycyjnego optymizmu badani chłopcy i dziewczęta również nie różnią się między sobą. Optymizm życiowy badanej młodzieży plasuje się na poziomie 5 stena, czyli wyników średnich, co sugeruje, że badani optymistycznie patrzą na świat, oczekując pozytywnych zdarzeń w swoim życiu.

W zakresie wymiarów związanych z osobowością typu D zauważalne są wyższe wyniki obydwu badanych grup, w porównaniu z wynikami średnimi, szczególnie w zakresie wymiaru związanego z hamowaniem społecznym. Zarówno dziewczęta, jak i badani chłopcy wykazują wyższy poziom negatywnej emocjonalności, co sugeruje, że mają tendencję do częstszego odczuwania stresu, strachu czy wstydu, a także częściej się zamartwiają i załamują w sytuacjach trudnych, postrzegając te sytuacje jako zagrażające czy szkodliwe. Ta tendencja jest statystycznie istotnie wyższa u dziewcząt ($p < 0,05$). Jednocześnie wyższy poziom hamowania społecznego u badanych wiąże się z powściągliwością w kontaktach społecznych, pewną nieśmiałością i trudnościami w ujawnianiu swych emocji i słabszą jakością kontaktów społecznych.

Zależności korelacyjne pomiędzy postawami rodzicielskimi w ujęciu retrospektywnym a wymiarami dobrostanu psychicznego mierzonymi pod postacią cech osobowości typu D, optymizmu życiowego i satysfakcji z życia przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Korelacje pomiędzy postawami rodziców a poszczególnymi wymiarami dobrostanu psychicznego w grupie dziewcząt

Kobiety	Negatywna emocjonalność	Hamowanie społeczne	Orientacja życiowa	Ogólna satysfakcja z życia
Matka akceptacja	-,178*	-,262**	,242**	,310**
Matka wymaganie	,113	,110	-,283**	-,270**
Matka autonomia	-,022	-,209*	,236**	,270**
Matka niekonsekwencja	,128	,016	-,253**	-,220**
Matka ochranianie	-,024	-,122	-,065	,004
Ojciec akceptacja	-,244**	-,269**	,140	,225*

²⁷ E.S. Huebner, *Initial development...*, dz. cyt.; E.S. Huebner, S.M. Suldo i R.F. Valois, *Psychometric Properties of Two Brief Measures of Children's Life Satisfaction: The Students' Life Satisfaction Scale (SLSS) and the Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS)*, [w:] *Paper prepared for the Indicators of Positive Development Conference*, 12–13 March, Washington 2003, s. 1–33.

Ojciec wymaganie	,025	-,053	-,265**	-,197*
Ojciec autonomia	-,057	-,137	,107	,140
Ojciec niekonsekwencja	,045	-,034	-,197*	-,252**
Ojciec ochranianie	-,106	-,299**	,011	,084

** . Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie). * . Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Źródło: Opracowanie własne.

Table 4. Correlations between parental attitudes and psychological well-being factors in girls' group

Women	Negative emotionality	Social inhibition	Life orientation	General life satisfaction
Mother acceptance	-.178*	-.262**	.242**	.310**
Mother demand	.113	.110	-.283**	-.270**
Mother autonomy	-.022	-.209*	.236**	.270**
Mother inconsistency	.128	.016	-.253**	-.220**
Mother protection	-.024	-.122	-.065	.004
Father acceptance	-.244**	-.269**	.140	.225*
Father demand	.025	-.053	-.265**	-.197*
Father autonomy	-.057	-.137	.107	.140
Father inconsistency	.045	-.034	-.197*	-.252**
Father protection	-.106	-.299**	.011	.084

** . Correlation is significant on the level of 0.01 (bilateral) *Correlation is significant on the level of 0.05 (bilateral).

Source: Own study.

Okazuje się, że związek postaw rodzicielskich z wymiarami dobrostanu istnieje, aczkolwiek jego siła jest niska. Łatwo zauważyć, że postawy matki wykazują związek z większą ilością wymiarów dobrostanu aniżeli postawy ojca. Okazuje się, że z satysfakcją z życia i optymizmem życiowym korelują cztery z pięciu postaw matki (akceptacja i autonomia – pozytywie, wymaganie i niekonsekwencja – negatywnie) – są to korelacje istotne statystycznie, aczkolwiek słabe. W przypadku ojca trzy na pięć postaw koreluje z zadowoleniem z życia (akceptacja – pozytywie, wymaganie i niekonsekwencja – negatywnie) – i w tym przypadku korelacje są istotne, ale słabe. Ponadto postawa akceptacji matki i ojca koreluje ujemnie z hamowaniem społecznym i negatywną emocjonalnością – okazuje się, że im więcej wsparcia i zrozumienia otrzymuje dziecko, tym bardziej wierzy w siebie i przeżywa więcej pozytywnych emocji w życiu. Co więcej, córki mające poczucie ochrony ze strony ojca, wsparcia są mniej zahamowane społecznie – przeżywają mniej lęku w kontaktach społecznych, w mniejszym stopniu obawiając się odrzucenia przez innych.

Tabela 5. Korelacje pomiędzy postawami rodziców a poszczególnymi wymiarami dobrostanu psychicznego w grupie chłopców

Mężczyźni	Negatywna emocjonalność	Hamowanie społeczne	Orientacja życiowa	Ogólna satysfakcja z życia
Matka akceptacja	-,188**	-,099	,230**	,312**
Matka wymagania	,135*	-,018	-,072	-,103
Matka autonomia	-,122*	-,056	,145*	,233**
Matka nieskonsekwencja	,168**	,050	-,137*	-,131*
Matka ochronianie	-,003	-,023	-,036	,098
Ojciec akceptacja	-,188**	-,225**	,191**	,313**
Ojciec wymagania	,069	-,079	,033	,034
Ojciec autonomia	-,127*	-,151*	,154*	,287**
Ojciec nieskonsekwencja	,059	-,051	-,048	,007
Ojciec ochronianie	,015	-,121*	,041	,242**

** . Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie). * . Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Źródło: Opracowanie własne.

Table 5. Correlations between parental attitudes and psychological well-being factors in boys' group

Men	Negative emotionality	Social inhibition	Life orientation	General life satisfaction
Mother acceptance	..188**	-.099	.230**	.312**
Mother demand	.135*	-.018	-.072	-.103
Mother autonomy	-.122*	-.056	.145*	.233**
Mother inconsistency	.168**	.050	-.137*	-.131*
Mother protection	-.003	-.023	-.036	.098
Father acceptance	-.188**	-.225**	.191**	.313**
Father demand	.069	-.079	.033	.034
Father autonomy	-.127*	-.151*	.154*	.287**
Father inconsistency	.059	-.051	-.048	.007
Father protection	.015	-.121*	.041	.242**

** . Correlation is significant on the level of 0.01 (bilateral) *Correlation is significant on the level of 0.05 (bilateral).

Source: Own study.

W przypadku grupy chłopców postawa akceptacji autonomii rodzicielskiej okazuje się najbardziej istotnym wymiarem mającym związek z wymiarami do-

brostanu psychicznego, szczególnie z ogólną satysfakcją z życia (por. Tab. 5.). Akceptacja matki pozytywnie koreluje z optymizmem życiowym i satysfakcją z życia, negatywnie zaś – z negatywną emocjonalnością. Co ciekawe, również postawa związana z nadmierną ochroną dziecka pozytywnie (korelacja niska) się wiąże z zadowoleniem z życia.

Tabela 6. Typy postaw rodzicielskich wyłonione na podstawie analizy skupień w grupie dziewcząt

	Nasilenie postawy	
	Niespójne wymagania	Akceptująca autonomia
Matka akceptacja	Niskie	wysoki
Matka wymaganie	Wysokie	Niskie
Matka autonomia	Niskie	Wysokie
Matka niekonsekwencja	Wysokie	Niskie
Matka ochranianie	Średnie	Średnie
Ojciec akceptacja	Niskie	Wysokie
Ojciec wymaganie	Wysokie	Niskie
Ojciec autonomia	Niskie – średnie	Wysokie
Ojciec niekonsekwencja	Średnie	Niskie
Ojciec ochranianie	Niskie	Średnie

Źródło: Opracowanie własne.

Table 6. Models of parental attitudes in girls' group

	Intensity of attitude	
	Inconsistent demands	Accepting autonomy
Mother acceptance	Low	High
Mother demand	High	Low
Mother autonomy	Low	High
Mother inconsistency	High	Low
Mother protection	Medium	Medium
Father acceptance	Low	High
Father demand	High	Low
Father autonomy	Low – Medium	High
Father inconsistency	Medium	Low
Father protection	Low	Medium

Source: Own study.

Na podstawie analizy skupień wyłonione zostały dwa skupienia obrazujące skrajne modele postaw rodzicielskich wobec dziewcząt (por. Tab. 6.) – można podejrzewać, że oba modele w inny sposób będą wpływać na poczucie dobrostanu psychicznego dzieci.

Pierwsze ze skupień wyłoniło model postaw rodzicielskich, które można by określić jako model niespójnych wymagań: w takim modelu rodzice w małym stopniu akceptują swoje dziecko – nie stwarzają oni okazji do otwarcia się czy zbliżenia emocjonalnego, nie rozumiejąc potrzeb dziecka, a dziecko w konsekwencji nie czuje się kochane. Ponadto tacy rodzice mają wysokie wymagania w stosunku do dziecka, oczekując od niego bezwzględności posłuszeństwa i realizowania oczekiwań, i planów ustalonych przez rodzica. Nie uwzględniają przy tym możliwości i pragnień dziecka, ignorując jego potrzebę autonomii i współdecydowania o swoim życiu. Istotny jest w tym modelu wysoki poziom niekonsekwencji w zachowaniach rodziców – wprowadzanie ograniczeń i kar miesza się z próbami okazywania uczucia, co prowadzi u dzieci do poczucia braku stabilizacji i bezpieczeństwa.

Drugie ze skupień wyłoniło przeciwny model postaw rodzicielskich – model ten opiera się na założeniu, że przy bardzo wysokiej akceptacji i autonomii otrzymywanej ze strony rodziców, dziecku nie stawia się zbyt dużych wymagań, ochraniając je i będąc wobec niego konsekwentnym. Takie dziecko czuje, że docenia się je za to, kim jest, a nie jakie jest. Czuje się bezgranicznie kochane i otaczane troskliwością i opieką. Rodzice pozostawiają dziecku wolną wolę, jeśli chodzi o decyzje i cele życiowe.

Okazuje się, że oba modele różnicują poziom zadowolenia z życia i optymizmu życiowego u badanych dziewcząt, jednak nie różnicują poziomu negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego, co przedstawia tabela 7. Sugeruje to, że być może tylko pojedyncze postawy rodzicielskie, a nie ich konglomerat wpływają na kształtowanie się cech osobowości typu D.

Tabela 7. Różnice pomiędzy dziewczętami z rodzin o różnych modelach postaw rodzicielskich w zakresie wymiarów dobrostanu psychicznego

		N	Średnia	Odchylenie standardowe	t	Istotność (dwustronna)
Orientacja życiowa	Niespójne wymagania	85	12,11	3,799	-4,044	,000
	Akceptująca autonomia	43	14,98	3,783		
Negatywna emocjonalność	Niespójne wymagania	85	14,1765	5,13433	,530	,597
	Akceptująca autonomia	43	13,6512	5,60138		

Hamowanie społeczne	Niespójne wymagania	85	12,3059	5,36528	-,290	,772
	Akceptująca autonomia	43	12,6047	5,76169		
Ogólna satysfakcja z życia	Niespójne wymagania	83	21,20	7,454	-3,376	,001
	Akceptująca autonomia	43	24,84	4,582		

Źródło: Opracowanie własne.

Table 7. Psychological well-being level in girls' groups from families with different model of parental attitudes

		N	Average	Standard variation	t	Significance (bilateral)
Life orientation	Inconsistent expectations	85	12.11	3.799	-4.044	.000
	Accepting autonomy	43	14.98	3.783		
Negative emotionality	Inconsistent expectations	85	14.1765	5.13433	.530	.597
	Accepting autonomy	43	13.6512	5.60138		
Social inhibition	Inconsistent expectations	85	12.3059	5.36528	-,290	.772
	Accepting autonomy	43	12.6047	5.76169		
General life satisfaction	Inconsistent expectations	83	21.20	7.454	-3.376	.001
	Accepting autonomy	43	24.84	4.582		

Source: Own study.

Analizy wskazują, że dziewczęta z rodzin reprezentujących model „Akceptującej autonomii” w porównaniu z dziewczętami z rodzin o typie „Niespójnych wymagań” są szczęśliwsze w życiu – wykazują się wyższym poziomem dyspozycyjnego optymizmu, jak również wyższym poziomem ogólnego zadowolenia z życia.

Niepokój jednak budzi fakt, że z badanych 128 dziewcząt, tylko zaledwie jedna trzecia oceniła postawy rodziców, które zostały zakwalifikowane do modelu „Akceptującej autonomii”.

W grupie badanych chłopców wyłoniły się inne modele postaw rodzicielskich – przedstawia je tabela 8.

Tabela 8. Typy postaw rodzicielskich wyłonione na podstawie analizy skupień w grupie chłopców

	Nasilenie postawy	
	Akceptuję i wymagam	Strategia środka
Matka akceptacja	Średnie	Średnie
Matka wymaganie	Wysokie	Średnie
Matka autonomia	Wysokie	Średnie
Matka niekonsekwencja	Średnie	Średnie
Matka ochranianie	Wysokie	Średnie
Ojciec akceptacja	Wysokie	Średnie
Ojciec wymaganie	Wysokie	Średnie
Ojciec autonomia	Wysokie	Średnie
Ojciec niekonsekwencja	Wysokie	Średnie
Ojciec ochranianie	Wysokie	Średnie

Źródło: Opracowanie własne.

Table 8. Models of parental attitudes in boys' group

	Intensity of attitude	
	I accept and I expect	Middle strategy
Mother acceptance	Medium	Medium
Mother demand	High	Medium
Mother autonomy	High	Medium
Mother inconsistency	Medium	Medium
Mother protection	High	Medium
Father acceptance	High	Medium
Father demand	High	Medium
Father autonomy	High	Medium
Father inconsistency	High	Medium
Father protection	High	Medium

Source: Own study.

Model „Akceptuję i wymagam” jest modelem „wysokich” wyników – w rodzinach reprezentujących ten model rodzice mają wysokie oczekiwania w stosunku do dzieci, jednocześnie akceptując (choć nie zawsze) ich indywidualizm i dając im swobodę w podejmowaniu decyzji. Od dzieci wymaga się działania, samodzielności i osiągnięć, przy jednoczesnym udzielaniu wsparcia – czasem wręcz nadmiernego i nadopiekuńczego. Rodzice w takich rodzinach mogą być

niekonsekwentni w swoich działaniach – pragną rozwoju dla swego dziecka, a jednocześnie mogą uważać, że dziecko sobie nie poradzi w życiu.

Drugi przedstawiony model jest modelem tzw. środka – wszystkie prezentowane postawy kształtują się na poziomie średnim. W tym modelu rodzice starają się wyśrodkować swoje zachowania, utrzymując równowagę pomiędzy wymaganiami a autonomią, wysokimi oczekiwaniami a opiekuńczością czy akceptacją zachowań niezgodnych z ich przekonaniami. Wydawałoby się, że model ten jest modelem optymalnym. Jednakże poziom wyników w poszczególnych wymiarach dobrostanu psychicznego wskazuje, że to chłopcy z rodzin „Akceptuję i wymagam” czują się szczęśliwsi, co przedstawia tabela 9. Także poziom optymizmu chłopców z rodzin o wysokim poziomie akceptacji, autonomii i wymagań jest wyższy.

Tabela 9. Różnice w poziomie dobrostanu psychicznego pomiędzy chłopcami z rodzin reprezentujących różne modele postaw rodzicielskich

		N	Średnia	Odczylenie standardowe	t	Istotność (dwustronna)
Orientacja życiowa	Akceptuję i wymagam	101	13,90	3,882	2,150	,032
	Strategia środka	159	12,87	3,669		
Negatywna emocjonalność	Akceptuję i wymagam	104	12,5481	6,17209	-,706	,481
	Strategia środka	162	13,0679	5,65590		
Hamowanie społeczne	Akceptuję i wymagam	106	11,5377	5,59792	-1,801	,073
	Strategia środka	162	12,7901	5,54757		
Ogólna satysfakcja z życia	Akceptuję i wymagam	104	24,93	5,272	3,862	,000
	Strategia środka	163	21,99	7,159		

Źródło: Opracowanie własne.

Table 9. Psychological well-being level in boys' groups from families with different model of parental attitudes

		N	Average	Standard variation	t	Significance (bilateral)
Life orientation	I accept and I expect	101	13.90	3.882	2.150	.032
	Middle strategy	159	12.87	3.669		

Negative emotionality	I accept and I expect	104	12.5481	6.17209	-.706	.481
	Middle strategy	162	13.0679	5.65590		
Social inhibition	I accept and I expect	106	11.5377	5.59792	-1.801	.073
	Middle strategy	162	12.7901	5.54757		
General life satisfaction	I accept and I expect	104	24.93	5.272	3.862	.000
	Middle strategy	163	21.99	7.159		

Source: Own study.

Okazuje się, że wysoki poziom wymagań i opiekuńczości, przy jednocześnie wysokim poziomie akceptacji i autonomii, może prowadzić do większego zadowolenia z życia u chłopców aniżeli strategia środka.

W związku z tym, iż analiza skupień nie wykazała dla badanej grupy istnienia typów rodzinnych postaw, które by różnicowały poziom emocjonalności związanej z osobowością typu D, podjęto próbę znalezienia pojedynczych postaw rodzicielskich, które mogłyby mieć wpływ na negatywną emocjonalności i hamowanie społeczne młodzieży. W tym celu zastosowano liniową analizę regresji wielokrotnej.

Tabela 10. Predyktory negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego w grupie dziewcząt

Negatywna emocjonalność	Współczynniki standaryzowane	t	Istotność
	Beta		
(Stała)		9,185	,000
Ojciec akceptacja	-,244	-2,827	,005
R2 skor. = 0,060, F = 7,993, p < 0,005			
Hamowanie społeczne	Współczynniki standaryzowane	t	Istotność
	Beta		
(Stała)		8,774	,000
Ojciec ochranianie	-,288	-3,346	,001
Matka akceptacja	-,190	-2,207	,029
R2 skor. = 0,136, F = 10,974, p < 0,000			

Źródło: Opracowanie własne.

Table 10. Linear regression for negative affectivity and social inhibition for girls group

Negative emotionality	Standardised coefficients	t	Significance
	Beta		
(Constant)	–	9.185	.000
Father acceptance	–.244	–2.827	.005
R2 skor. = 0.060, F = 7.993, p < 0.005			
Social inhibition	Standardised coefficients	t	Significance
	Beta		
(Constant)	–	8.774	.000
Father protection	–.288	–3.346	.001
Mother acceptance	–.190	–2.207	.029
R2 skor. = 0.136, F = 10.974, p < 0.000			

Source: Own study.

Model liniowej regresji wielokrotnej w grupie dziewcząt w istotnym stopniu tłumaczy nieco ponad 6% zmienności. Wskazuje on, że postawa akceptująca ojca obniża negatywną emocjonalność córki, podnosząc jej samopoczucie. Jednocześnie model hamowania społecznego sugeruje, iż akceptacja ze strony matki i postawa ochraniająca ojca w pewnym stopniu (R = 14%) zapobiegają zahamowaniu społecznemu córki. Podobne zależności pojawiają się w grupie chłopców, co przedstawia tabela 11.

Tabela 11. Predyktory negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego w grupie chłopców

Negatywna emocjonalność	Współczynniki standaryzowane	t	Istotność
	Beta		
(Stała)		6,568	,000
Ojciec akceptacja	–,228	–3,855	,000
Matka niekonsekwencja	,174	2,946	,004
R2 skor.= 0,074, F = 11,648, p < 0,000			
Hamowanie społeczne	Współczynniki standaryzowane	t	Istotność
	Beta		
(Stała)		11,833	,000
Ojciec akceptacja	–,247	–4,159	,000
R2 skor. = 0,061, F = 17,294, p < 0,000			

Źródło: Opracowanie własne.

Table 11. Linear regression for negative affectivity and social inhibition for boys group

Negative emotionality	Standardised coefficients	t	Significance
	Beta		
(Constant)	–	6.568	.000
Father acceptance	–.228	–3.855	.000
Mother inconsistency	.174	2.946	.004
R2 skor. = 0.074, F = 11.648, p < 0.000			
Social inhibition	Standardised coefficients	t	Significance
	Beta		
(Constant)	–	11.833	.000
Father acceptance	–.247	–4.159	.000
R2 skor. = 0.061, F = 17.294, p < 0.000			

Source: Own study.

Okazuje się, że model liniowej regresji wielokrotnej w grupie chłopców tłumaczy na poziomie istotnym statystycznie 7% wariacji dla negatywnej emocjonalności i 6% – dla hamowania społecznego. Postawa akceptacji ojca i w tym przypadku okazuje się niezbędnym czynnikiem warunkującym niski poziom negatywnej emocjonalności i zahamowania. Wysoki poziom niekonsekwentnej postawy matki może nasilać negatywne emocje u synów.

Podsumowanie

Wychowanie w rodzinie jest niezbędnym warunkiem zdrowego funkcjonowania człowieka. Przedstawione wyniki badań wskazują, że postawy rodzicielskie odgrywają istotną rolę w kształtowaniu się poczucia zadowolenia z życia młodego człowieka, rozwoju jego emocjonalności i pozytywnej postawy wobec życia.

Postawy rodzicielskie, w opinii badanej młodzieży, kształtują się na poziomie przeciętnym, jednak, jak wskazują wyniki dalszych analiz, występuje pomiędzy nimi pewne zróżnicowanie, co do jakości tychże postaw i ich natężenia.

W wymiarze postawy ochraniającej i akceptującej dzieci oceniały na wyższym poziomie zachowania matki, co wydaje się dość oczywistą prawidłowością, a co potwierdzają również inne wyniki badań²⁸ – matki, zazwyczaj traktowane

²⁸ M. Chuchra, K. Drzazga i B. Pawłowska, *Postawy rodzicielskie a poczucie kontroli w percepcji dziewcząt z anoreksją. (Parent-child relations and sense of control in the perception of girls with anorexia)*, „Psychiatria Polska” 2006, nr 40(4), s. 731–742; M. Jankowska, *Postawy rodzicielskie ojca a styl przywiązaniowy w dorosłych relacjach córki*, „Journal of Chemical In-

są przez nastolatków jako główne osoby w wychowaniu rodzinnym, które są zaangażowane uczuciowo, opiekuńcze, ochraniające. Co za tym idzie, matki zazwyczaj zdecydowanie przewyższają ojców w intensywności przejawiania uczuć rodzicielskich. W wyższym stopniu niż ojcowie przejawiają postawy nacechowane miłością, życzliwością, akceptacją, bliskością, rzadziej natomiast stwarzają dystans uczuciowy.

Wyniki analiz po raz kolejny potwierdzają fakt, że osoba ojca jest niezwykle znaczącą postacią w rozwoju dziecka. Córki oceniają ojców jako rodzica, który udziela im więcej autonomii w porównaniu z synami. Dziewczeta, które wychowują się w atmosferze zaufania i miłości ojcowskiej, czują się kochane i wartościowe. Dzięki temu mogą wytworzyć w sobie poczucie pewności w relacjach i przekonanie, że zawsze można liczyć na drugą, bliską osobę, a to przekonanie w konsekwencji przekłada się na relacje także w dorosłym życiu²⁹.

W zakresie satysfakcji życiowej i dyspozycyjnego optymizmu badani są generalnie zadowoleni ze swego życia i nastawieni do niego optymistycznie. Młodzi ludzie wkraczający w dorosłe życie są przekonani o tym, że świat jest dobry i im sprzyjający, mimo wyższego niż przeciętny poziomu negatywnej emocjonalności.

Konfrontując wysokie wyniki w zakresie negatywnej emocjonalności i hamowania społecznego z wiekiem badanych, będących w okresie adolescencji, można przyjąć, że mają one swoje uzasadnienie w zmianie rozwojowej. Labilność emocjonalna okresu dorastania i towarzyszące jej negatywne emocje są charakterystyczne dla tego etapu rozwoju. Skumulowane przeżycia, dotyczące poczucia bycia gorszymi, smutku czy stłumionej złości, mogą prowadzić do stanów obniżonego nastroju czy zahamowania o podłożu lękowym³⁰.

Opracowane modele postaw rodzicielskich dla grup dziewcząt i chłopców wskazały, że nie istnieje uniwersalny model wychowania dla obojga płci. Okazuje się, że w przypadku dziewcząt najszcześniejsze czują się te pochodzące z rodzin, w których dominują postawy akceptacji i autonomii przy niskich wymaganiach i wysokim poziomie konsekwencji rodziców. W przypadku chłopców natomiast najbardziej zadowoleni z życia i optymistyczni czują się ci, których rodzice, przy wysokim nasileniu postawy akceptującej, jednocześnie stawiają synom wysokie wymagania i wyzwania. Być może już w wieku młodzieńczym potrzeba stabilizacji, charakterystyczna dla dziewcząt, i potrzeba wyzwań, i zmian, charakterystyczna dla chłopców, odzywa się w postaci oczekiwań wobec postaw rodziców.

---

formation and Modeling” 2013, nr 53, s. 1689–1699, por. źródło: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004> [dostęp: 07.03.2016].

²⁹ M. Jankowska, *Postawy rodzicielskie...*, dz. cyt.

³⁰ B. Harwas-Napierała i J. Trempała, *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Wnioski

Postawy rodzicielskie mają wpływ na poziom zadowolenia z życia, optymizmu życiowego, a także hamowania społecznego i negatywnej emocjonalności. Akceptacja rodzicielska okazuje się najbardziej istotną postawą, niwelującą skutki postaw rodzicielskich o charakterze negatywnym, np. nadmiernej opiekuńczości. Nie istnieje jeden optymalny model wychowania. Chłopcy i dziewczęta oczekują od rodziców innych postaw w stosunku do siebie, żeby czuć się szczęśliwymi.

Bibliografia

- Arrindell W., Heesink J., Feij J., *The Satisfaction with Life Scale (SWLS): Appraisal with 1700 healthy young adults in The Netherlands*, „Personality and Individual Differences” 1999, nr 26.
- Cęcelek G., *RODZINA – jej przemiany oraz zagrożenia i problemy wychowawcze*, „Mazowieckie Studia Humanistyczne” 2005, nr 11.
- Chuchra M., Drzazga K., Pawłowska B., *Postawy rodzicielskie a poczucie kontroli w percepcji dziewcząt z anoreksją (Parent-child relations and sense of control in the perception of girls with anorexia)*, „Psychiatria Polska” 2006, nr 40(4).
- Costa P.T., McCrae R.R., *Professional manual: revised NEO personality inventory (NEO-PI-R) and NEO five-factor inventory (NEO-FFI)*, „Odessa FL Psychological Assessment Resources” 1992, nr 3.
- Diener E. i in., *The satisfaction with life scale*, „Journal of Personality Assessment” 1985, nr 49.
- Diener E., *Subjective well-being*, „Psychological Bulletin” 1984, nr 95.
- Finogenow M., *Psychologiczne uwarunkowania zadowolenia z życia w wieku emerytalnym – wyniki modelowania równań strukturalnych*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2008, nr 13.
- Gilman R., Huebner E.S., *Review of life satisfaction measures for adolescents*, „Behaviour Change” 2000, nr 17.
- Harwas-Napierała B., i Trempała J., *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Huebner E.S., *Initial development of the Student’s Life Satisfaction Scale*, „School Psychology International” 1991, nr 12.
- Huebner E.S., Suldo S.M., Valois R.F., *Psychometric Properties of Two Brief Measures of Children’s Life Satisfaction: The Students’ Life Satisfaction Scale (SLSS) and the Brief Multidimensional Students’ Life Satisfaction Scale (BMSLSS)*, „Paper prepared for the Indicators of Positive Development Conference” 12–13 March, Washington 2003.
- Jankowska M., *Postawy rodzicielskie ojca a styl przywiązaniowy w dorosłych relacjach córki*, „Journal of Chemical Information and Modeling” 2013, nr 53.
- Jankowski T. i in., *Przydatność inwentarza NEO-PI-R w diagnozie indywidualnej*, [w:] J. Siuta (red.), *Diagnoza osobowości. Inwentarz NEO-PI-R w teorii i praktyce*, Pra-

- cownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2009.
- John O., Srivastava S., *The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives*, „Handbook of personality: Theory and research” 1999, nr 2.
- Juczyński Z., *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*. Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2011.
- Juczyński Z., Ogińska-Bulik N., *Narzędzia pomiaru stresu i radzenia sobie ze stresem*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2012.
- Krok D., *Nadzieja jako predyktor wymiarów dobrostanu psychicznego*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2013, nr 18.
- Malina A., *Styl przywiązania młodych kobiet a ich satysfakcja z życia w różnych fazach rozwoju rodziny*, „Psychologia Rozwojowa” 2011, t. 16, nr 1.
- Ogińska-Bulik N., *Osobowość typu D. Teoria i Badania*, Wydawnictwo WSH-E, Łódź 2009.
- Ogińska-Bulik N., Juczyński Z., *Osobowość – stres a zdrowie*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- Ogińska-Bulik N., Juczyński Z., *Właściwości osobowości sprzyjające chorobom somatycznym – rola typu D*, „Psychoonkologia” 2008, nr 12.
- Ogińska-Bulik N., Langer I., *Osobowość typu D i strategie radzenia sobie ze stresem a nasilenie objawów PTSD w grupie strażaków*, „Medycyna Pracy” 2007, nr 58.
- Płopa M., *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej, Elbląg 2004.
- Płopa M., *Kwestionariusz retrospektywnej oceny postaw rodziców (KROPR)*. Podręcznik, Vizja Press & IT, Warszawa 2008.
- Przygoda A., *Mechanizmy socjalizacji w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy” 2011, nr 1(1).
- Ryff C.D., *Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1989, nr 57.
- Ryś M., *Kształtowanie się poczucia własnej wartości i relacji z innymi w różnych systemach rodzinnych*, „Kwartalnik Naukowy” 2011, nr 2(6).
- Springer K.W., Hauser R.M., *An assessment of the construct validity of Ryff’s Scales of Psychological Well-Being: Method, mode, and measurement effects*, „Social Science Research” 2006, nr 35.
- Szymańska-Pytlińska M., Szumski F., *Rola rodziców w etiologii przestępczości seksualnej*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, t. 13, nr 1.
- Thomson E., Hanson Th.L., McLanahan S., *Family structure and child well-being: Economic resources versus parental behaviors*, „Social Forces” 1994, nr 73.
- Witkowska B., *Percepcja postaw rodzicielskich a poziom samooceny dziewcząt z anoreksją psychiczną (Perception of parental attitudes and the level of female adolescents)*, „Psychiatria Polska” 2013, nr 74(3).
- Zalewska A., *System wartościowania a zadowolenie z życia pracowników w nowym miejscu pracy*, „Przegląd Psychologiczny” 2002, nr 45.
- Zalewska A., *Dwa światy: emocjonalne i poznawcze oceny jakości życia i ich uwarunkowania u osób o wysokiej i niskiej reaktywności*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa 2003.